

Klink 'n glasië op Suid-Afrika se opstanding

<https://www.netwerk24.com/Stemme/Sielsgoed/klink-n-glasie-op-suid-afrika-se-opstanding-20180427>

Ek droom van 'n Paastyd wanneer Suid-Afrikaners saam hulle glase sal klink en 'n bier op die opstanding drink. En ek sien hom in my geestesooë – yskoud, perfek geskink met 'n pragtige skuimkop. Die pad na die opstanding, en die bier ná die opstanding, loop egter deur 'n graf en 'n begrafnis. Hierdie begrafnis wat ons moet hou om daarna 'n bier te kan drink, is egter nie die begrafnis van 'n spesifieke Suid-Afrikaner nie, maar die begrafnis van 'n groep – Suid-Afrikaners (meervoud) en die begrafnis is met ander woorde ons eie begrafnis. Alreeds in die laat negentigs skryf Antjie Krog in haar boek *Country of my skull* oor Suid-Afrika en Suid-Afrikaners: “Bit by bit we die into reconciliation.” Verskeie waarnemers het tereg ook die oorgang van apartheid na demokrasie in Suid-Afrika as 'n uitgerekte sterwensproses beskryf. Om van een bestel na 'n volgende te beweë, gaan nie noodwendig gepaard met 'n vrolike huwelikseremonie nie, maar eerder met iets swaarder, dit neig in die rigting van sterwe, dood en begrafnis. Elisabeth Kübler-Ross se bekende vyf fases (ontkenning, woede, onderhandeling, depressie, aanvaarding) van haar sterwensproses sou gebruik kon word om te help verduidelik hoe die oorgangsproses(se) in ons land lyk en hoekom dit lyk soos dit lyk. So byvoorbeeld sou die reaksie van sommige mense tydens die WVK sittings in die laat negentiger jare op die eerste fase van sogenaamde ontkenning neergekom het en is dit gesien as 'n goeie en gesonde begin. Die uitdrukkings van woede wat waargeneem kan word, pas in die tweede fase, en so kan 'n mens voortgaan deur die onderhandeling en depressie op pad na die ideaal van aanvaarding. Soveel waarnemers, soveel opinies en hier is my eie stuiwer in die armbeurs – dis tyd dat ons as nasie nou klaarkry met ons sterwensproses en doodgaan. Dit is vier-en-twintig jaar ná vier-en-negentig en 'n argument vir die belang van 'n nimmereindigende sterwensproses met al die gepaardgaande lamentsies kan ook 'n soort uitstel raak om die eintlik onvermydelike nog verder uit te stel. Wat so uitgestel word, is die feit dat die kis moet sak, die roosblare moet val en die kluite moet finaal klap op die dood van 'n ou bedeling en sy mense. Ons moet aanbeweë, en om sinvol en betekenisvol aan te kan beweë, moet wat was ses voet ses ingespit word met 'n goeie gepaardgaande Afrika begrafnis en al die bykomende rituele. 'n Calvinistiese begrafnis wat sommer tjoeftjaf sonder enige seremonie afgehandel word binne die bestek van 'n uur gaan ons nie hier help nie. Nee, as 'n nasie moet ons nou klaar sterf, wat was afsterf, en dan 'n regte egte Afrika begrafnis kry. 'n Mens moet in ag neem, die voorvereiste vir opstanding is nie nimmereindigende sterwensfasies nie, maar die dood. Geen opstanding is moontlik sonder die finaliteit van sterwe nie, en kom ons voeg by dit, 'n begrafnis nie. Dit klink dalk morbied, maar die goeie nuus is, dat dit een ding is waarmee Suid-Afrikaners nogal besonder goed is. Ons het 'n talent wanneer dit kom by begrafnis hou en ons moet dit benut. In die meeste gemeenskappe in ons land word die hele Saterdag week na week opsy gesit vir hierdie belangrike ritueel. Vanaf oom Willem se begrafnis in Zeerust (alla Anton Goosen) tot met Welile se begrafnis in Zwelitsha en albei is vir ons van waarde sodat ons wat was kan begraaf en opstanding 'n moontlikheid maak. Daar is verskeie bronne waaruit daar geput kan word, soos die manier waarop begrafnisse steeds nog in sekere dele van die platteland in Afrikaanse gemeenskappe gevier word, of oom Willem se testament wat ten opsigte van sy begrafnis lui: “Gaan gou eers na die stadsaal vir 'n opskop boereparty/ ek wil nie trane sien of hoor wees vrolik en wees bly,/ vier fees en hou makietie en dink dan so aan my.” 'n Beter bron as oom Willem se testament vir dit wat ons nodig het, glo ek, kom uit die Xhosa tradisie wat ek leer ken het tydens navorsing wat ek jare gelede in Langa gedoen het. Ek lig net drie van die vierings wat deel is van die begrafnis uit en probeer kyk of hierdie vierings vir ons as nasie ook van waarde kan wees. Eerstens word die persoon op 'n Saterdag begrawe. Die begrafnisdiens duur egter vanaf die Vrydagaand en regdeur tot en met die Saterdagagaand. Daar is verskeie preke, kore, toesprake en wat

nog alles. Die idee is nie om die persoon te verheerlik nie, glad nie, maar wat jy wel weet wanneer jy daar weggaan, is dat Willem of Welile inderdaad nie meer met ons is nie. Dis anders as die halfuur lange herinneringsdiens van sommige kulture met geen lyk in sig nie. En dan, tweedens, die Sondag net na die Saterdag se uitgerekte begrafnisdiens en ter aarde bestelling, is daar 'n seremonie wat die fees van Amanzi (water) genoem word. Die persoon se dood verswak die familiekring wat agtergebly het, want een persoon in die netwerk van verhoudings in die familiekring en gemeenskap is weg. 'n Deel van die krag van die eenheid van die familie is nie meer daar nie en daarom moet die familie nou weer hande vat, in hierdie tyd nog meer as voorheen en moet die netwerk van verhoudings in die nabye kring geherorganiseer en daarna versterk word. Die fees van die Amanzi het glo sy naam te danke aan die gebruik in Xhosa kultuur om vir iemand wat geskrik het water te gee om te drink (sommige kulture ken suikerwater). Die familiekring waarbinne die dood voorgekom het, het dus geskrik en daarom versterk en herbelyn hierdie ritueel daardie bande weer. Die ritueel self bestaan gewoon net uit 'n groot ete waaraan die hele familie deelneem. Derdens is daar nog 'n ritueel 'n week later wat genoem word 'Om die pikke te was'. Dit is 'n verwysing na die pikke waarmee die graf gegraaf is wat gewas moet word. Wat gedoen word vir hierdie ritueel, is dat die familie Umqombothi (bier) maak en die groter gemeenskap nooi om dit saam met hulle te geniet. So word nie alleen die nabye familiebande versterk nie, maar die bande met die groter gemeenskap word ook geherorganiseer en versterk. Ek dink ons het ook in Suid-Afrika so 'n lang begrafnis nodig, want dis tyd dat almal weet, onteenseglik weet, wat was is wraggies nie meer nie. Daardie besef van finaliteit, die wete dat die (soort) verhoudings wat was vir altyd weg is, vra dan juis ook dat nuwe bande gesmee word, in eie kring, maar ook en baie belangrik, in die breër samelewing. So word grense oorbrug en mure afgebreek. Die dag nadat Suid-Afrikaners die laaste kluit laat klap op die kis van dit wat was en aktief nuwe verhoudings aangaan, is die dag waarop ons 'n biertjie kan skink, die glase oor grense heen laat klingel en saam uitroep: "op die opstanding!"

Cas Wepener is Professor en Hoof van die Departement Praktiese Teologie aan die Universiteit van
Pretoria